

Yosina Roemajauw als Christina van Geugten (1749-1780). Foto: Stacii Samidin. Bron: Amsterdam Museum.

Een slavenkind in Amsterdam

De treurige geschiedenis van Christina van der Geugten

Er is groeiende belangstelling voor de droevige geschiedenis van de 'swartin' Christina uit Batavia die in 1754 in Amsterdam terecht kwam met het gezin van Adriaan van der Geugten. Was ze zijn slavin, meid of dochter? En welke betekenis geven we vandaag aan haar geschiedenis?

In 2019 gaf de Openbare Bibliotheek Amsterdam alle Amsterdamse kinderen een boekje cadeau: *De reis van Christina*. Het verhaal gaat over Christina, een 'Indisch meisje' van tien jaar dat van Batavia naar Nederland werd meegenomen. Op de omslag kijkt het bruine meisje droevig uit een rijtuig. Het verhaal is geschreven door Jörgen Tjon A Fong en geïllustreerd door Mylo Freeman.¹ Jammer genoeg is het een matig verhaal met een hoog Assepoestergehalte. Het is gebaseerd op 'Christina van Geugten', een van de dertien geportretteerde figuren in de expositie 'Hollandse Meesters Her-Zien' die Tjon A Fong samenstelde voor de Amsterdam Museumvleugel van de Hermitage Amsterdam (2019/2020). In zijn werk als regisseur en curator zoekt Tjon A Fong naar een gedeeld verleden, een gedeelde geschiedenis waarbij je door een ander perspectief te kiezen opeens anders naar de wereld kijkt. In de tentoonstelling waren de figuren van kleur, die op schilderijen van die Hollandse meesters meestal bijfiguren zijn, centraal gesteld. Hiervoor waren foto's gemaakt van prominente Nederlanders die in de rol kropen van historische figuren. Stacii Samidin fotografeerde de dertienjarige Papoea-Nederlandse Yosina Roemajauw – bekend als winnares van *The Voice Kids* – in de rol van Christina. Die nieuwe portretten werden gecombineerd met oude regentenportretten om te laten zien dat deze mensen in dezelfde tijd leefden en soms ook de gevolgen ondervonden van de beslissingen die de regenten namen. De geschiedenis van Christina is hiervan een goed voorbeeld. Op de tentoonstelling werd bij haar foto vermeld: 'Toen haar eigenaren Adrianus van der Geugten en zijn echtgenote omstreeks 1754 terugkeerden naar Amsterdam, namen ze de vijfjarige Christina mee. Haar moeder bleef in Batavia. Het is niet duidelijk of ze als aangenomen dochter in het huishouden werd opgenomen of als bediende. Maar op latere leeftijd was de verstandhouding zeer slecht. Christina liep herhaaldelijk weg en hield er volgens het echtpaar een "seer slechte en onbetamelijke levenswijze" op na. Zo bedelde ze en "verkwistte" ze haar kleren. Op 14 september 1768 werd Christina veroordeeld tot twee jaar opsluiting in het Spinhuis, een tuchthuis voor vrouwen.'

Groeiende aandacht

Mijn persoonlijke interesse voor Christina werd in 2018 gewekt door de *Gids Slavernijverleden Amsterdam*. Daarin staat dat de moeder van de 'swartin' Christina in Batavia tot slaaf gemaakt was door het echtpaar Adrianus van der Geugten en Christina Hendriks van Suchtelen.

Al in 2015 was Christina onder de publieke aandacht gebracht door kunstenaar Patricia Kaersenhout in haar tentoonstelling *Rebelse Trots* in Amsterdam. Het idee hiervoor was geboren toen Kaersenhout erachter kwam dat er in de zeventiende eeuw in Amsterdam een 'swartin' genaamd Christina had gewoond die zich had verzet tegen haar onderdrukkers. Ze veronderstelde dat Christina van Afrikaanse afkomst was.

Christina figureerde ook in 2018 in Amsterdam in het kunstproject *Guess Who's Coming to Dinner Too?* waarmee Kaersenhouts 36 'heldinnen van verzet' eerde. Ze wilde laten zien dat de huidige generatie activisten, zwarte en gekleurde vrouwen, uit een lange lijn van vrouwen komen die vechten voor vrijheid, gelijkheid en gerechtigheid.

In 2020 was Christina een van de tien personen die werden behandeld in de tentoonstelling 'Amsterdammers en slavernij' in het Stadsarchief Amsterdam. Er was een document te zien van de veroordeling op 11 oktober 1768 uit het archief van Schout en Schepenen, waarin Christina 'swartin' wordt genoemd, een in die tijd gebruikelijk Nederlands begrip voor niet-witte mensen. Ter voorbereiding op de tentoonstelling was stadsarchivaris Mark Ponte op zoek gegaan naar documenten over Christina. Uit het verslag van het verhoor door de schout op 21 januari 1771 leidde Ponte af wat er speelde.

'Christina beweerde dat Adrianus haar vader was en dat hij haar zeer slecht had behandeld; Adrianus ontkende het vaderschap'

Christina beweerde dat Adrianus haar vader was en dat hij haar zeer slecht had behandeld. Adrianus ontkende het vaderschap en verklaarde dat hij en zijn vrouw haar uit Oost-Indië hadden meegenomen omdat kort voor vertrek een van hun eigen kinderen was overleden. Adrianus had Christina naar Hasselt en Rotterdam gestuurd om er als meid te werken, maar zij was daar niet van gediend geweest en was telkens teruggekeerd naar Amsterdam. Daar werd ze opgepakt nadat ze bij het huis van Adrianus 'seer veel geweld heeft gemaakt' en de ruiten van het huis had ingegooid, 'sich daarbij seer beklagende over de mishandelingen van haar vader'.

Nieuwsgierig geworden heb ik me nader verdiept in deze geschiedenis. Tijdens mijn zoektocht werd me duidelijk hoe relevant het is dat de naam Van ▶

Tom van der Geugten
is educatief auteur
en docent aan HOVO
Amsterdam.

¹ Tekst en afbeeldingen staan op de website van *Het Parool* (26 oktober 2019).

Still uit de video *Proud Rebels* door Patricia Kaersenhout, 2015.

der Geugten in de achttiende eeuw vaak werd verhaspeld, net zoals dat tegenwoordig gebeurt. Ik ontdekte dat de in 1719 geboren en uit Voorburg afkomstige Adrianus 'van der Gugt' in 1736 als hooploper (matrozenhulp) van de VOC naar Batavia was gegaan. In 1745 was Adriaan 'van der Geugten' (of 'Van Geugt') klerk en vertaler (Javaans) in het kort daarvoor door de VOC veroverde Surabaya. Hij trouwde met Christina, dochter van onderkoopman en juridisch ambtenaar Jan van Suchtelen. In 1753 trad Adrianus uit VOC-dienst en reisde hij naar Amsterdam met zijn vrouw Christina, hun kinderen Barbera en Gerardus en de drie- of vierjarige Christina. In Amsterdam kreeg het echtpaar nog drie kinderen. Christina verbleef vermoedelijk in het Spinhuis vanaf haar tweede opsluiting in 1771 tot haar dood op 1 februari 1780. In het registratieboek van overledenen staat bij die datum: 'Christina Adriana van der Gugten van Batavia vrijster' (ongehuwd). Op de vermelde naam kom ik nog terug. Christina van Suchtelen stierf in 1789. In het begraafregister stond achter haar naam 'huisvrouw van Adrianus van der Geugten uit 't Pesthuis'. Adrianus stierf in 1780, waarschijnlijk in het Pesthuis, het latere Buitengasthuis waar in de achttiende eeuw personen verbleven met ernstige ziektes (niet de pest die toen in Amsterdam niet meer voorkwam).

Zijn zoon Gerardus 'van der Gugten' was in 1771 net als zijn vader als hooploper naar Batavia gegaan, waar hij klerk en later waagmeester werd. Hij trouwde er met Anna Johanna Oenen, eigenares van de slavin Pongut van Batavia. In 1790 adopteerde Gerardus formeel de mogelijk door hem verwekte zoon van Pongut, die gedoopt werd met als naam Gerardus Adrianus Hendrik van der Geugten. Vader Gerardus stierf in Batavia in 1795.

Slavernij in de Oost

De geschiedenis van Christina kunnen we begrijpen in de context van het Nederlandse slavenrijverleden in de Oost die tot voor kort minder aandacht kreeg dan het slavenrijverleden in de

West. Matthias van Rossum heeft berekend dat het geschatte aantal door Nederlanders in de loop der eeuwen verhandelde slaven in de Oost (tussen 660.000 en 1.135.000) groter was dan het aantal in de West (tussen 495.000 en 850.000).² Van de slavenhandel in de Oost kunnen we ons een goede voorstelling maken door het achttiende-eeuwse schilderij 'Hollandse koopman met slaven in heuvellandschap' dat het Rijksmuseum in 2005 verwierf. Daarop zien we een Indo-Europese vrouw (herkenbaar aan haar witte kabaja en sarong), een blanke handelaar (in modieuze Europese kleding), twee slaven en drie bewakers, waarschijnlijk in Indonesië. Het schilderij is een belangrijk onderdeel van de tentoonstelling over slavernij in het Rijksmuseum in 2021.

Toen de eerste Nederlanders in Azië kwamen, was slavernij en slavenhandel er al wijdverbreid. Hieraan maakte de VOC gebruik voor haar expansie in het gebied. In 1700 vormden slaven meer dan de helft van de bevolking van Batavia. Zij kwamen uit een groot gebied dat zich uitstrekte van Madagaskar tot de Filippijnen. Ze waren bijvoorbeeld tot slaaf gemaakt door krijgsgevangenschap of door roof en waren verkocht op een van de vele slavenmarkten in het gebied. In Batavia draaide alles op de arbeid van slaven, van de compagnieswerven tot huispersoneel, orkesten en landbouw. De behandeling van alle soorten slaven door slavenbezitters varieerde van zachtmoedig tot zeer wreed.

'Een Europese man die met een slavin wilde trouwen, moest daarvoor toestemming hebben van de VOC en de vrouw vrijlaten en laten dopen'

De alomtegenwoordige slavernij in de koloniale samenleving vergemakkelijkte de seksuele contacten. Het seksuele verkeer tussen meesters en hun slavinnen was vermoedelijk frequent en in al zijn huiselijke geborgenheid heel gewoon. Als een slavin in een VOC-gebied, zoals de moeder van Christina, een kind kreeg, was dat kind volgens de in de Nederlandse koloniën toegepaste regels ook automatisch eigendom van haar slavenhouder. Anders dan in Europa kon zo'n kind geen rechten ontnemen aan zijn afstamming, bijvoorbeeld als het ging om een erfenis. Deze koloniale norm week ook af van de regels die golden onder de moslims. Als een slavin, ongeacht haar religie, kinderen kreeg met haar islamitische eigenaar, werd het kind vrij. Het kind kreeg bovendien automatisch erfrecht, omdat de sharia geen onderscheid maakt tussen wettige en onwettige kinderen. Een groot deel van de Nederlandse mannen in Indië leefde samen met een Aziatische onvrije

² Van Rossum, p. 26.

of vrije concubine. Van de kinderen die in deze relaties werden verwekt, werden er velen door hun vader aan hun lot overgelaten, bijvoorbeeld bij zijn verhuizing. Een klein aantal vaders ging over tot formele erkenning of adoptie, zoals Gerardus van der Geugten. Als een slavenbezitter een slaaf wilde vrijlaten, moest deze een akte laten passeren bij een VOC-beambte. Een Europese man die met een slavin wilde trouwen, moest daarvoor toestemming hebben van de VOC-overheid en moest de vrouw vrijlaten en laten dopen. Van de oude Indische families die tussen 1600 en 1860 ontstonden, stamde een groot deel af van Europese mannen en hun slavinnen.

Het meenemen door Nederlanders van slaven en Indonesiërs naar Nederland werd in 1636 door de VOC verboden. Reden was dat de VOC niet wilde opdraaien voor eventuele kosten, maar ook dat het schadelijk werd geacht voor de 'voortteeling' van Nederlanders. In 1700 werd het meenemen van twee slaven toegestaan. In Nederland was slavernij toen formeel niet toegestaan, maar of meegenomen slaven er in de praktijk vrij of onvrij waren bleef onduidelijk en verschilde per geval.

Betekenis

De archiefgegevens en de historische context maken duidelijk welk menselijk drama zich in het leven van Christina heeft afgespeeld. In 1768 hadden Adrianus 'van der Gugten' en Christina Hendrika van Suchtelen in het verhoor verklaard dat ze 'de swartin genaamt Christina' (niet aanwezig bij dit verhoor) 'jaren geleden' uit Indië hadden meegenomen en dat het meisje hen 'vervolgens' als meid had gediend. Maar de laatste tijd was ze verscheidene malen van huis weggelopen, had ze zich onbetamelijk gedragen en was ze zwerfend in armoede geraakt. Om haar niet van erger tot erger te laten vervallen, wilde het echtpaar dat ze voor heropvoeding werd opgesloten in het Spinhuis.

In 1771, vier maanden na het tweejarig verblijf in het Spinhuis, vond opnieuw een verhoor plaats, dit keer van de nu 21-jarige Christina en Adrianus (zijn vrouw was niet aanwezig). Christina verklaarde dat ze door Adrianus was opgevoed en dat hij haar vader was. Adrianus verklaarde dat Christina de dochter van een slavin was die hem had toebehoord. Hij ontkende haar vader te ►

Hollandse koopman met twee tot slaaf gemaakte mannen in heuvelschap, anoniem, 1700-1725. Collectie Rijksmuseum.

Illustratie uit *De reis van Christina* door Mylo Freeman.

zijn, maar verklaarde wel dat hij haar 'altoos als zijn kinde' had opgevoed. Christina werd in het verslag van het verhoor 'Christina Adriana van der Gugt' genoemd, en het kan niet anders dat Adrianus daarmee toen heeft ingestemd. Het is vrijwel dezelfde naam als in het overlijdensregister van 1780: 'Christina Adriana van der Gugten'. Ik vat dit op als een duidelijke erkenning van Adrianus van zijn vaderschap.

Adrianus leefde met het dilemma dat hij zijn buitenechtelijke dochter niet wilde, of van zijn vrouw niet mocht erkennen, terwijl hij zich jarenlang wel als haar vader had gedragen. Erkenning in Amsterdam zou – anders dan in Indië – nadelig zijn geweest voor de reputatie en positie van hem, zijn vrouw en hun kinderen. De jarenlange scheve verhouding in de familie leidde tot botsingen toen Christina puber werd. Eerst liep ze meermalen weg van huis, maar toen Adrianus en zijn vrouw haar in het gareel probeerden te krijgen door haar op te laten sluiten en haar daarna buiten Amsterdam te laten werken, kwam ze juist uit protest terug naar huis. Maar daar was voor haar geen plaats meer. Toen Christina haar woede en wanhoop publiekelijk afreageerde op dat huis, koos Adrianus ervoor om haar opnieuw te laten opsluiten. Voor Christina was het een treurige afloop van de controverse, maar dat gold ongetwijfeld ook voor hem. De normen en waarden in Amsterdam in de achttiende eeuw kunnen hier zeker mede als verklaring worden aangevoerd.

Door alle recente aandacht is Christina nu uit de vergetelheid gehaald en hechten mensen verschillende betekenissen aan haar geschiedenis. We hebben gezien dat Christina vanwege haar opstandigheid door gekleurde vrouwen als voorbeeld wordt beschouwd. En dat haar verhaal als aanleiding wordt gebruikt om de geschiedenis van de wereld vanuit verschillende perspectieven te beschouwen. Ook leidt haar verhaal tot meer aandacht voor en erkenning van het Nederlandse slavernijverleden in de Oost, een tot op heden onderbelicht onderdeel van het Nederlandse collectieve geheugen en het geschiedenisonderwijs. Tot slot: ik heb niet kunnen achterhalen of ikzelf afstam van Adrianus van der Geugten of van een slavine. Ik vind dat ook niet zo belangrijk. Wel vind ik belangrijk dat nu Christina postuum door alle aandacht is gerehabiliteerd en dat ze volkomen terecht wordt aangeduid met de achternaam Van der Geugten. ■

Literatuur

Reggie Baay, *Daar werd wat gruwelijks verricht. Slavernij in Nederlands-Indië* (Athenaeum - Polak & Van Gennep, 2015), p. 101.

Allison Blakely, *Blacks in the Dutch World. The Evolution of Racial Imagery in a Modern Society* (Indiana University Press, 1993), p. 227.

Ulbe Bosma en Remco Raben, *De oude Indische wereld, 1500-1920* (Bert Bakker, 2003), p. 55.

Pepijn Brandon e.a., *De slavernij in Oost en West. Het Amsterdam-onderzoek* (Spectrum, 2020).

Jean Gelman Taylor, *Smeltkroes Batavia. Europeanen en Euraziaten in de Nederlandse vestigingen in Azië* (Wolters-Noordhoff, 1983), p. 32.

Dick Harrison, *De geschiedenis van de slavernij. Van Mesopotamië tot moderne slavenhandel* (Omniboek, 2015), p. 134.

Dienke Hondius, *Blackness in Europe. Racial Patterns of Paternalism and Exclusion* (Transaction Publishers, 2014), p. 215.

Dienke Hondius e.a., *Gids Slavernijverleden Amsterdam* (LM Publishers, 2018), p. 33.

Hendrik E. Niemijer, *Batavia. Een koloniale samenleving in de 17e eeuw* (Balans, 2005), p. 51.

Harry A. Poeze, *In het land van de overheerser. 1 Indonesiërs in Nederland, 1600-1950* (Foris Publications, 1986), p. 7.

Mark Ponte, 'Amsterdamse akten. Geweese-slavinnen', in: *Ons Amsterdam* (1 juni 2019).

Matthias van Rossum, *Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC* (Verloren, 2015), p. 26.